

УДК 330.339.1

Булик О.Б.

*кандидат економічних наук
Львівського національного аграрного університету***ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ
В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ****PROBLEMS OF ATTRACTING FOREIGN
INVESTMENT IN UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

В статті визначено роль іноземних інвестицій в економіці країни, обумовлено суть та складові інвестиційного клімату. Проаналізовано динаміку обсягу залучених іноземних інвестицій в Україну, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні у розрахунку на одну особу, а також розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами-інвесторами. Виявлено основні чинники, які стримують приплив іноземних інвестицій в Україну. Визначено пріоритетні шляхи вирішення проблем іноземного інвестування.

Ключові слова: інвестиційний клімат, іноземні інвестиції, обсяги залучення, проблеми, чинники.

АННОТАЦІЯ

В статье определена роль иностранных инвестиций в экономике страны, обусловлены суть и составляющие инвестиционного климата. Проанализирована динамика объема привлеченных иностранных инвестиций в Украину, объем прямых иностранных инвестиций в Украину в расчете на одного человека, а также распределение прямых иностранных инвестиций в Украину по странам-инвесторам. Выявлены основные факторы, сдерживающие приток иностранных инвестиций в Украину. Определены приоритетные пути решения проблем иностранного инвестирования.

Ключевые слова: инвестиционный климат, иностранные инвестиции, объемы привлечения, проблемы, факторы.

ANNOTATION

This article defines the role of foreign investment in the economy, nature and components of the investment climate. The article includes analysis of the dynamic of attracted foreign investments into Ukraine, amount of foreign direct investment in per capita, distribution of foreign direct investments into Ukraine by countries-investors. Besides there is a description the main factors which hampering foreign investment into Ukraine are revealed in this topic. Priority solutions to the problems of foreign investment are proposed.

Keywords: investment climate, foreign investment, attracting volumes, issues, factors.

Постановка проблеми. Важливу роль у розвитку національної економіки будь-якої країни світу відіграють іноземні інвестиції. Україна не є винятком. Із розвитком транснаціональних корпорацій суспільство все більше уваги приділяє питанню їхнього розміщення та освоєння в сучасній економіці. Та не дарма, адже їх розмір, доцільність галузевого й територіального розміщення все сильніше впливають на підвищення економічної активності населення, створення нових робочих місць, а інколи цілих виробничих галузей національного господарства, що в кінцевому варіанті визначає структуру економіки держави та формує її політику. Залучення коштів іноземних інвесторів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зару-

біжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу, зростанню інвестиційного потенціалу та ін. Тому дослідження проблем покращення інвестиційного клімату країни є важливим завданням. Саме цим обумовлена актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми залучення іноземних інвестицій впродовж десятиліть досліджуються багатьма вітчизняними науковцями. Вагомий внесок в дослідження проблеми залучення інвестицій зробили Ж.В. Поплавська, В.Г. Поплавський, О.В. Батура, К.В. Комарова. Для визначення поняття інвестиційного клімату було опрацьовано праці науковців, які формували це визначення, а саме В.Г. Федоренко, М.П. Денисенко.

Проте, зважаючи на постійні економічні зміни в країні, потрібно досліджувати підходи, які б дали змогу створити сприятливі інвестиційні умови та підвищити ефективність залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні особливо гостро стоїть питання залучення коштів в розвиток держави. Незважаючи на складне політичне і економічне становище, Україна залишається інвестиційно привабливою як для країн Європейського Союзу, так і для інших високорозвинутих країн. Сьогодні потрібно більше уваги звернути на залучення інвестицій в агропромисловий комплекс країни. Для цього необхідно постійно досліджувати і виробляти ефективний механізм залучення іноземних інвестицій в економіку країни.

Мета статті полягає у визначенні сучасних тенденцій руху іноземних інвестицій у національну економіку та пріоритетних шляхів вирішення проблем іноземного інвестування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під інвестиційним кліматом країни розуміємо сукупність економічних, політично-правових, соціальних та інших умов, що створюють підґрунтя для здійснення інвестиційної діяльності як вітчизняними, так і зарубіжними суб'єктами [7]. Окрім того, інвестиційний клімат можна розглядати як багатофакторну систему цілеспрямованих вчинків і дій, яка свідомо формується на державному та регіональному рівнях в інтересах ширшого залучення на кон-

кретну територію додаткових ресурсів як у грошовій, так і в матеріальній формах.

З огляду на комплексність і багатофакторність самого процесу інвестування до складових інвестиційного клімату слід віднести [2, с. 97]:

- *природно-географічні умови*: геостратеґічне положення, забезпеченість природними та людськими ресурсами;

- *сучасну економічну динаміку країни*: знаходження на етапі піднесення чи спаду, рівень інвестування, стабільність національної валюти, показники фінансової стабільності тощо;

- *стратегію і тактику державної політики*: прозорість і послідовність, спроможність реалізувати поставлені стратегічні цілі та дотримуватися поточних зобов'язань, структурну, бюджетну, грошово-кредитну, валютну політику, ставлення до іноземних інвесторів;

- *стан внутрішнього ринку країни*: перспективи реалізації результатів виробничої діяльності, рівень доступу до виробничих ресурсів;

- *наявний виробничий потенціал країни*: його ресурсозабезпеченість, спроможність до виробництва інвестиційних товарів, потребу в інвестиціях;

- *фінансову систему країни*: її спроможність до акумулювання фінансових ресурсів, забезпечення їхнього руху та цільового використання;

- *податкову систему країни*: рівень податкового навантаження, наявність податкових стимулів до інвестування;

- *ринок праці*: наявність вільних трудових ресурсів, вікову структуру робочої сили, рівень професійної кваліфікації, наявність виробничої культури;

- *розвиток інфраструктури*: рівень розвитку транспортної, енергетичної, телекомунікаційної мереж, готельної, житлової мереж тощо як для виробничих, так і для споживчих потреб;

- *інституційну систему країни*: врегульованість відносин власності, розвиток ринкових інститутів, наявність інституцій з підтримки інвестицій, інформаційне забезпечення, розвиток підприємницької та правової культури бізнесу;

- *зовнішньоекономічні відносини країни*: динаміку і структуру імпорто-експортних операцій та капіталопотоків, участь у різного роду міжнародних організаціях та угодах;

- *соціально-політичну ситуацію в країні*: рівень соціальної напруженості, послідовність державної політики, перспективи її подальшої динаміки;

- *правове поле*: характеристики національного законодавства, спроможність держави до забезпечення виконання його вимог та наявність відповідної інфраструктури, рівень розвитку корупції, «тонізації» економіки.

Відповідно до складових інвестиційного середовища, слід виокремити чинники впливу,

котрі поділяються на регуляторні (відображають вплив на інвестицію з боку органів державної влади різного рівня у вигляді вимог щодо реєстрації, оподаткування, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності тощо) та макроекономічні (стосуються характеристик макроекономічного (а також інституційного) середовища, в якому розгортається інвестиція – динаміки грошово-кредитної сфери, стану внутрішнього ринку, рівня ресурсної забезпеченості тощо) [6, с. 49]. Вплив з боку цього середовища неперсоніфікований і зумовлений дією об'єктивних ринкових законів, а відтак, є довгостроковим і практично не підлягає врегулюванню, а отже, просто враховується в процесі розробки інвестиційного проекту. Обсяг прямих іноземних інвестицій – один з показників, який характеризує ступінь інтеграції країни у світове співтовариство і залежить від привабливості об'єкта інвестування.

В Україні процес розміщення інвестицій відбувається не без участі держави, принаймні, існує інвестиційне законодавство, яке адаптоване до норм ЄС, та діють 50 міжнародних угод, предметом яких є захист і сприяння інвестиціям, однак це все на теоретичному декларативному рівні [1, с. 110]. На практиці з метою розвитку вітчизняної економіки міжнародні угоди та акти мають стимулювати державний менеджмент по всій його вертикалі до освоєння іноземних інвестицій (акціонерного капіталу транснаціональних корпорацій), як локомотива для розвитку тих галузей, об'єкти яких становлять собою значний нереалізований потенціал розміщення виробничих потужностей та капіталів.

За тенденціями останніх років можна стверджувати, що обсяг залучених іноземних інвестицій в Україну поступово зростає (рис. 1). У 2013 р. іноземні інвестори вклали 2860,1 млн. дол. США прямих інвестицій, а їх загальний обсяг на кінець грудня 2013 р. становив 58156,9 млн. дол. США, що на 5,1% більше від обсягів інвестицій на початок року.

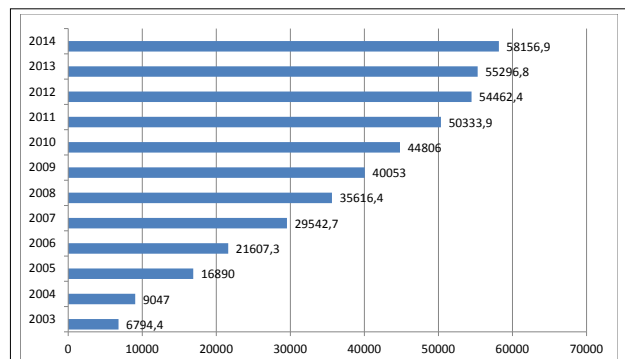

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну, млн. дол. США (на початок року) [5]

У 2014 р. іноземні інвестори уповільнили інвестування в економіку України у зв'язку

з воєнними діями на сході України, анексією Криму, посиленням ризику розбалансування платіжного балансу, втратою ринків збуту (32% експорту продукції машинобудування в РФ), зниженням міжнародними рейтинговими агентствами кредитних рейтингів України. У січні-вересні 2014 р. іноземними інвесторами вкладено 1905,8 млн. дол. США прямих інвестицій.

Протягом останніх років обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну у розрахунку на душу населення залишається на досить низькому рівні – близько 1000 дол. США (рис. 2), тоді як у Чехії – 7418 дол. США, Болгарії – 6226 дол. США, Казахстані – 3706 дол. США, Польщі – 3155 дол. США, Румунії – 2350 дол. США [4].

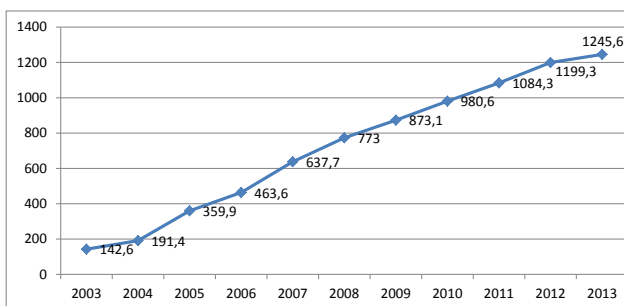

Рис. 2. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні у розрахунку на одну особу, дол. США [5]

Необхідно зазначити, що структура за формами залучення іноземного капіталу за 2003–2013 рр. значно змінилася. Якщо у 2003–2004 рр. внески у вигляді рухомого і нерухомого майна займали 28–36%, то на сьогодні в структурі акціонерного капіталу нерезидентів домінують грошові внески.

У структурі іноземних капіталовкладень основним інвестором в економіку України залишається Європейський Союз. Так, у 2013 р. з країн ЄС внесено 42979,3 млн. дол. США інвестицій, що становить 78,9% загального обсягу акціонерного капіталу; із країн СНД – 4269,0 млн. дол. США (7,8%), з інших країн світу – 7214,1 млн. дол. США (13,3%).

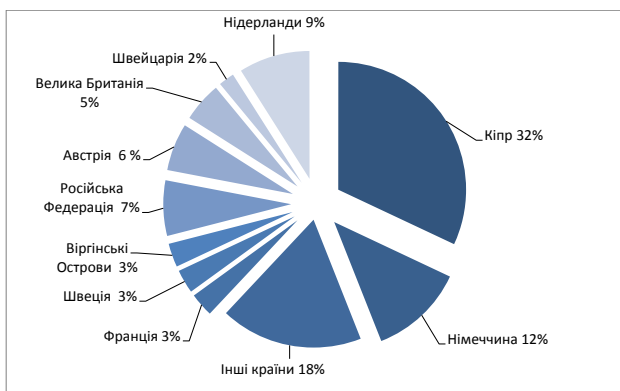

Рис. 3. Розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами-інвесторами, % [5]

Основні потоки іноземних інвестицій у 2013 р. були з таких країн: Кіпр – 17275,1 млн. дол. США; Німеччина – 6317,0 млн. дол. США; Нідерланди – 5168,6 млн. дол. США; Російська Федерація – 3785,8 млн. дол. США; Австрія – 3401,4 млн. дол. США; Велика Британія – 2556,5 млн. дол. США; Віргінські Острови – 1884,9 млн. дол. США; Франція – 1765,3 млн. дол. США; Швеція – 1600,1 млн. дол. США та Швейцарія – 1106,2 млн. дол. США (рис. 3) [4].

Варто зауважити, що диверсифікація джерел залучення прямих іноземних інвестицій за країнами-інвесторами може бути ризиком залежності економіки України від політики декількох країн – основних інвесторів.

Аналізуючи ПІІ за видами діяльності, слід зазначити, що вони спрямовуються в уже розвинені сфери економічної діяльності. Зокрема, на підприємствах промисловості зосереджено 17166,7 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 31,5% їх загального обсягу, у тому числі переробної – 14078,7 млн. дол. США (82% іноземних інвестицій, вкладених у промисловість), добувної – 1548,4 млн. дол. США (9%), у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 1539,7 млн. дол. США (9%). У металургію внесено 6157,0 млн. дол. США прямих інвестицій, виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 3039,9 млн. дол. США, хімічну й нафтохімічну промисловість – 1325,8 млн. дол. США, машинобудування – 1154,7 млн. дол. США, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 1053,9 млн. дол. США.

Однак необхідно зазначити, що частка ПІІ у промисловість у загальній структурі останніми роками має тенденцію до зниження. Водночас для іноземних інвесторів привабливішими є види діяльності з вищим рівнем рентабельності. Зокрема, за 2012 р. у фінансових установах акумульовано 16105,6 млн. дол. США (29,6% загального обсягу) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 9058,5 млн. дол. США (16,6%), у підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 6003,0 млн. дол. США (11,0%) [4].

Отже, пріоритетними сферами для іноземного інвестування в Україні визначено: промисловість, фінансову діяльність, операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингу та надання послуг підприємцям.

Найбільший приріст демонструє промисловість за показником 2136,8 млн. дол. США (+14,22%), а збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій для промисловості переважно забезпечили такі її підгалузі, як виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів з показником приросту в 818,0 млн. дол. США, (+36,82%), а також виробництво та розподілення електроенергії газу та води із показником

приросту в 766,7 млн. дол. США, причому ця галузь демонструє подвоєння обсягів іноземних інвестицій протягом 2012 р. (з 773,0 млн. дол. США станом на 01.01.2012 р. до 1539,7 млн. дол. США станом на 31.12.2012 р.), в результаті чого стала лідером за відносним приростом розміщення іноземних інвестицій з показником у (+99,18%) [5].

Україна залишається привабливою для іноземних інвестицій, проте є недостатньо інтегрованою у світове господарство. Тому порушення стабільності на зовнішніх ринках позначається на внутрішніх процесах.

Основними чинниками, що стримують приплив іноземних інвестицій в Україну, є [3, с. 165]:

- недостатня ефективність законодавства в частині захисту прав приватних інвесторів;
- недосконалість механізму реалізації наявних нормативних актів;
- неточність податкового регулювання і його непередбачуваність;
- дефіцит ефективної інфраструктури для іноземного підприємництва.

Найвагомішою і найважливішою проблемою надходження іноземних інвестицій в Україну є нестабільна політична ситуація, а також криза в економіці країни.

Висновки. Незважаючи на існуючі проблеми у створенні сприятливого інвестиційного клімату, слід зазначити, що Україна суттєво просунулася вперед щодо інтеграції у світовий економічний простір, що, у свою чергу, повинно забезпечити нові вливання іноземного капіталу в економіку нашої держави: 1 березня 1998 р. набула чинності Угода про партнерство і співпрацю з Європейським Союзом. Підписано міждержавні угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій зі 70 країнами світу. Укладено 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки. 16 травня 2008 р. Україна отримала статус члена СОТ. Вступ України до СОТ дає позитивний сигнал для активізації співпраці між Україною і ЄС за всіма напрямками, у тому числі в інвестиційній сфері. Згідно з прогнозом ООН, Україна увійшла до списку 20 країн світу, які стануть найбільшими реципієнтами прямих іноземних інвестицій. У рейтингу, оприлюдненому в доповіді Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Україна посідає 18-е місце [4], проте фахівці відзначають зростання зацікавленості інвесторів до країн Східної Європи і СНД.

З огляду на це пріоритетними шляхами вирішення проблем іноземного інвестування мають бути:

- покращення інвестиційного клімату через удосконалення загального (податкового, земельного, корпоративного, митного) та спеціального законодавства, що регулює відносини в здійсненні інвестування відповідно до європейських норм;
- розвиток інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;
- запровадження економічного механізму страхування ризиків іноземного інвестування;
- створення сучасної системи державних гарантій захисту іноземних інвестицій та врегулювання комерційних спорів між суб'єктами інвестиційного процесу;
- посилення відповідальності за підробку продукції, а також за порушення прав інтелектуальної власності іноземних суб'єктів господарювання, в тому числі за незаконне використання комерційних найменувань, брендів;
- прискорення здійснення митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України;
- створення та впровадження освітніх програм, що сприятимуть розвитку винахідницької діяльності та формуванню поваги до права інтелектуальної власності;
- забезпечення рівних умов для участі іноземних інвесторів у конкурсах з одержання ліцензій на використання природних ресурсів;
- спрощення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю з передбаченням, зокрема, продовження строків повернення валютної виручки, пом'якшення спеціальних санкцій;
- активізація роботи органів виконавчої влади в підборі та підготовці вільних земельних ділянок несільськогосподарського призначення для передачі інвесторам на конкурсних засадах під реалізацію інвестиційних проектів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Батура О.В. Іноземні інвестиції в системі становлення ринкової економіки України : [монографія] / О.В. Батура, К.В. Комарова. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. – 179 с.
2. Інвестування національної економіки : [монографія] / За ред. В.Г. Федоренка, М. П. Денисенка. – К., 2011. – 295 с.
3. Іноземні інвестиції в Україні / За ред. П.І. Гайдуцького. – К. : Редакційно-видавниче відділення УкрІНТЕІ, 2004. – 248 с.
4. Офіційний сайт Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miga.org>.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Поплавська Ж.В. Інвестиційний імідж: регіональні аспекти / Ж.В. Поплавська, В.Г. Поплавський // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 47–55.
7. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 20.05.2009 р. № 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.ua>.